

СТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАСОБАМИ ДИСКУСІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні процеси глобалізації, розширення сфер міжнародного спілкування, інтенсифікація міжкультурних обмінів зумовлює необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх педагогів. Зростання прагнення українців до євроінтеграції, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації та вимоги з мовної освіти вимагають створення інноваційного освітнього середовища, орієнтованого на розвиток особистості вчителя нового типу, що володіє високим рівнем іншомовної комунікативної компетенції та здатний до роботи у полікультурному просторі.

Необхідність звернення до означеної проблематики посилюється наявністю низки суперечностей між:

- об'єктивними процесами, що розгортаються в суспільстві й вимагають створення відповідного освітнього середовища для розвитку особистості майбутнього педагога, та відсутністю науково обґрунтованої теорії і методики здійснення такої освітньої діяльності;

- невідповідністю накопиченого практикою досвіду створення освітнього середовища для формування особистості студента і традиційним методичним забезпеченням цього процесу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади формування інноваційного освітнього середовища розглядали Л. Буєва, Ю. Мануйлов, Л. Новікова, Н. Селиванова, В. Петровський, О. Шапран, Ю. Шапран, І. Якиманська, В. Ясвін.

Ефективність освітніх інновацій досліджували вітчизняні науковці В. Безпалько, В. Бухвалов, Б. Горячов, В. Гузєєв, І. Дичківська, І. Лернер, В. Монахов, Т. Назарова, В. Паламарчук, О. Пехота, І. Прокопенко, Г. Селевко, С. Сисоєва, Д. Чернілевський, М. Чошанов, С. Шаповаленко та ін.

Інноваційні педагогічні технології в організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах розглянуто в працях І. Богданової, О. Гохберг, О. Євдокимова, І. Козловської, Н. Копняк, Т. Красильник, С. Сидоренка, В. Химинця та ін.

Ефективність проведення дискусійних форм роботи досліджували такі вчені, як Л. Алексєєва, Г. Борецька, В. Оконь, О. Пометун, В. Свиридюк, Ю. Семенчук, В. Ягупов та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У такому контексті особливої актуальності набуває проблема створення інноваційного освітнього середовища засобами дискусійних технологій навчання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення пріоритетних напрямів проектування інноваційного освітнього середовища та аналіз дискусійних технологій як ефективного засобу включення студентів до активної педагогічної комунікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Модернізація професійної підготовки майбутнього педагога передбачає створення інноваційного освітнього середовища, орієнтованого на формування і розвиток фахівця нового типу — вчителя-дослідника, вчителя-новатора.

Існують різноманітні підходи до поняття «освітнє середовище навчального закладу». Так, на думку А. Каташова, це «функціональне і просторове об'єднання суб'єктів освіти,

між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки, і може розглядатися як модель соціокультурного простору, в якому відбувається становлення особистості» [1, с. 8].

У свою чергу, поняття «інноваційне освітнє середовище» розглядається як комплекс взаємопов'язаних умов, що забезпечують освіту людини, формування особистості педагога з інноваційно-творчим мисленням, його професійну компетентність [2, с. 6].

Дослідник С. Микитюк підкреслює важливість такого середовища у розвитку особистості майбутнього педагога: «... це узагальнений, сукупний, об'єднаний, цілісний чинник розвитку особистості, що відіграє визначальну роль у модифікації професійної поведінки, яка складається як наслідок впливу середовища» [3].

З погляду Н. Гонтаровської, освітнє середовище — це суттєвий елемент соціуму, цілеспрямовано організована, керована, багатофункціональна, відкрита педагогічна система, в межах якої майбутній педагог усвідомлює себе як соціально розвинену цілісність [4, с. 13].

Підсумовуючи зазначене вище, можемо зробити висновок про те, що «інноваційне освітнє середовище» є сукупністю умов функціонування закладу освіти, який сприяє саморозвитку активної особистості та реалізації її творчого потенціалу. Це цілісна система, яка ґрунтується на суб'єкт-суб'єктних відносинах, розкритті внутрішнього потенціалу студента, врахуванні його індивідуальних потреб і можливостей та стимулюванні розвитку й саморозвитку його особистості.

З огляду на зазначене вище, можемо визначити пріоритетні напрями проектування інноваційного освітнього середовища: орієнтація мети, методів, засобів і форм організації педагогічного процесу на особистість студента, врахування його здібностей, ціннісних орієнтацій та особистісного досвіду; підпорядкування змісту навчально-виховного процесу вищих педагогічних закладів активізації внутрішніх чинників розвитку особистості студента з метою формування у нього потреби у самовдосконаленні; формування суб'єкт-суб'єктних відносин у процесі взаємодії студента та викладача; використання діалогічних форм навчання; включення студентів до активної педагогічної комунікації; створення умов для творчості та самостійності майбутніх педагогів у навчально-виховній діяльності.

Враховуючи те, що у центрі уваги сучасної професійної підготовки майбутніх педагогів, мають бути не стільки навчальні предмети, скільки способи мислення і діяльності, а завдання викладача — навчити студентів критично мислити, вирішувати складні проблеми шляхом аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати і враховувати альтернативні думки, приймати виважені рішення, дискутувати та спілкуватися з іншими людьми, то ми зупинимо свою увагу на одній із найважливіших умов проектування інноваційного освітнього середовища — включення студентів до активної педагогічної комунікації. Реалізація даної умови забезпечується завдяки впровадженню у навчально-виховний процес дискусійних технологій, що сприяють формуванню досвіду емоційно-оцінної діяльності майбутніх педагогів, пробуджують активність і самостійність, вчать висловлювати свої думки [5].

Дискусія — це, перш за все, вміле використання таких методів, як переконання, правильні емоції, компромісні рішення, селективний відбір інформації, вибудовування розумних відносин між прихильниками різних позицій. На заняттях з іноземної мови проблемні завдання для дискусії потрібно добирати таким чином, щоб вони відповідали рівню наявних знань та інтелектуальних можливостей студентів, не були стереотипними, відображали реальні ситуації професійної діяльності, а також були пов'язані з темою заняття. За основу таких обговорень можна взяти інформацію з прочитаних текстів та статей.

Наведемо приклади дискусійних технологій, які можна використовувати під час вивчення іноземної мови. Так, з метою отримання інформації про початкові знання студентів, помилкові позиції та шляхи обдумування теми застосовують метод «Мозковий

штурм» («Кути»). Ця ефективна технологія колективного обговорення забезпечує не лише активізацію творчої думки студентів, але й впливає на зниження рівня самокритичності учасників дискусії, запобігає витісненню оригінальних ідей у підсвідомість як небезпечних, сприяє появі почуття психологічної захищеності.

Використання іншого методу — «Розгляд практичних ситуацій» — орієнтовано на активізацію досвіду студентів. Після презентації викладачем певної проблемної ситуації, починається її обговорення, робляться висновки та шукаються конкретні шляхи розв'язання. Запропонована практична ситуація має бути змістовною, насиченою конкретними фактами, цікавою для аналізу, розкривати глибинні причини явищ, сформульована чітко й конкретно. Тільки в цьому випадку цей метод буде ефективним, сприятиме активізації мислительної діяльності учасників, спонукаючи їх до дискусії.

У свою чергу, технологію «Круглий стіл» застосовують у тому випадку, коли викладача цікавить не повне вирішення проблеми, а саме обговорення, збір інформації, осмислення, пошук шляхів визначення проблеми, узгодження існуючих точок зору. Суттєвою умовою такого виду дискусії є наявність дійсно круглого столу, за яким учасники мають можливість бачити один одного, що стимулює мовну активність, приводить до збільшення кількості висловлювань, заохочення використання невербальних засобів.

Для того, щоб надати можливість кожному студенту лаконічно відповісти на запитання, висловитися за певною темою або довести власну позицію можна використати метод «Мікрофон». Його застосовують як на етапі актуалізації та коригування знань студентів, так і під час узагальнення матеріалу. Завдяки такій технології навчання у студентів формується уміння «активного» слухача, який не тільки уважно слухає, а й активно опрацьовує інформацію, ставить доречні запитання, робить критичні висновки, генерує нові ідеї завдяки поєднанню почутого з власним досвідом тощо.

Іншу технологію, метод інверсії, використовують тоді, коли необхідно знайти пошук ідей у нових, несподіваних напрямках, здебільшого протилежних традиційним поглядам та переконанням. Характерними особливостями цього методу є: орієнтація на принцип дуалізму, розвиток діалектики мислення студентів, вплив на рівень розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів.

З метою організації спільного пошуку узгодженого рішення однієї для всіх проблеми або питання застосовують дискусію-діалог. Результат знаходить своє відображення в заключному тексті, схемі, таблиці тощо. Ця форма виключає протистояння, критичну позицію тієї чи іншої групи і вся увага учасників дискусії зосереджена на позитиві пропозицій, на сильних моментах у позиції інших. Кінцевий варіант заключного тексту узагальнює і формулює спеціальна група експертів.

Коли стереотипні прийоми виявляються марними, застосовуються принципово протилежні альтернативи рішення. Так наближення обговорення до реальної ситуації досягається за допомогою дискусії з елементами ігрового імітаційного моделювання. Під час такої гри студент засвоює моральні та етичні норми поведінки, вчиться вислуховувати і сприймати точку зору інших та стисло висловлювати власні ідеї. Принципи співпраці й співтворчості зумовлюють високий рівень інтелектуальної активності студентів, оскільки кожен з них є активним виконавцем ігрових ролей. Спілкування під час рольової гри є ефективним та невимушеним, якщо у майбутніх педагогів є набір завершених фраз, які вони можуть використовувати у ситуаціях, вільно ними оперуючи.

У тому випадку, коли студенти накопичили певний словниковий запас, володіють конкретним обсягом умінь та навичок спілкування іноземною мовою, можна використати метод «Панельної дискусії». Панельна дискусія зазвичай охоплює 4-6 студентів з попередньо призначеним головою, на якій спочатку обговорюється всіма учасниками групи певна проблема, а потім вони викладають свою точку зору аудиторії. Кожний учасник виступає з коротким повідомленням. Така методика не лише дозволяє зробити

заняття більш різноманітним, а й дає можливість студентам виявити мовленнєву самостійність, реалізувати комунікативні вміння та мовленнєві навички.

Коли студенти навчилися працювати в групах та засвоїли технології вирішення проблем, використовують метод «Дебати». За умовами проведення такої форми дискусії, кожна група має переконати опонентів і схилити їх до думки змінити свою позицію. Однак, можна поставити й інше завдання — спільно вирішити поставлену проблему. В такому разі студенти, висловивши свою точку зору, мають уважно вислухати протилежну сторону, щоб знайти точки дотику. Така методика забезпечує розвиток інтелектуальних умінь та навичок, таких як: аналітичне та структуроване мислення, креативність, швидкість реакції, вміння чітко формулювати свої думки, вибудовування та оскарження логічних зв'язків між певними фактами, широта мислення, переконливість, структурний, причинно-наслідковий, порівняльний та хронологічний види аналізу.

Для ґрунтовного засвоєння навчального матеріалу, а також з метою розвитку ораторських та презентаційних здібностей проводиться «Дискусія-презентація». Один студент виступає з власною чи від імені групи стислою промовою або тезами, після чого відповідає на перехресні запитання учасників дискусії. Потім відбувається загальне обговорення з приводу представлених ідей та положень. Вербальні і невербальні засоби, що використовуються учасниками дискусії, мають на меті отримання певного результату — сформувати у слухачів позитивне враження від власної позиції.

Інший метод, «Дискусія в балах», сприяє розвитку вміння студентів оцінювати певні факти та явища з різних точок зору, передбачати наслідки, аналізувати позитивні та негативні сторони певної проблеми. Викладач присуджує бали тим студентам, хто бере участь у дискусії, залежно від особистого внеску (позиції, фактів, зауважень, доповнень, залучення інших до дискусії). Бали відраховуються за переривання, перешкоджання, монополізацію дискусії, особистий наступ, недоречні зауваження.

Для обговорення доказовості й обґрунтованості певних наукових положень чи теорій застосовується «Полемічна дискусія». Цей вид дискусії вимагає попередньої обов'язкової підготовки студентів через опрацювання додаткових джерел інформації. Крім того, учасники дискусії мають формулювати свої думки однозначними і влучними словами, оперувати чітким і узгодженим понятійним апаратом, точно визначити головну проблему і навколо неї зосереджувати увагу.

З метою розвитку не лише усних, але й письмових навичок, використовується метод «Німа дискусія». Така форма роботи передбачає письмовий обмін поглядами з теми, що вивчається. Студенти по черзі записують свої думки під запропонованими текстами твердження альтернативного характеру, розвиваючи так звану «німу дискусію». За 15 хвилин учасники аналізують перебіг дискусії та роблять висновки. Як свідчить практика, поєднання вербального та невербального способів спілкування посилює ефективність обговорення обраної теми.

Отже, дискусійні методи роботи на заняттях з іноземної мови забезпечують розвиток суб'єктної активності майбутніх педагогів, сприяють формуванню комунікативних умінь та навичок, створюють атмосферу інтелектуального суперництва, тренують стратегію пошуку ідей, дають можливість студентам аргументувати свої ідеї іноземною мовою, тим самим, спонукаючи їх до поповнення свого словникового запасу, підвищують мотивацію до вивчення іноземної мови.

Висновки з даного дослідження. Інноваційне освітнє середовище — це педагогічно доцільний організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу навчального закладу, яке. Інноваційне середовище вищого педагогічного навчального закладу здатне впливати на особистісний та професійний розвиток майбутнього вчителя і стимулювати інтерес до активного творчого педагогічного пошуку.

Ефективними методами створення інноваційного освітнього середовища є дискусійні технології. Як свідчить практика, впровадження таких методів дає змогу

органічно інтегрувати знання студентів із різних галузей з метою розв'язання певної проблеми, забезпечує розвиток здатності студентів критично сприймати інформацію, генерувати нові ідеї та аргументувати власну думку.

Подальші розвідки спрямовуються на удосконалення методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови в межах функціонування інноваційного освітнього середовища.

Література:

1. Каташов А. І. Педагогічні основи розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія педагогіки» / А. І. Каташов. — Луганськ, 2001. — 20 с.
2. Разина Н. А. Акмеологический подход к развитию профессионализма современного педагога в инновационной образовательной среде средней школы / Н. А. Разина // Вестник Научной школы педагогов «АКМЕ» / под ред. М. И. Лукьяновой. — Ульяновск : УИПКПРО, 2009. — Выпуск 3. — 60 с.
3. Микитюк С. О. Освітнє середовище як ресурс якості підготовки педагогів у ВНЗ [Електронний ресурс] / С. О. Микитюк. — Режим доступу до журн. : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pednauk/2012_6/308.pdf
4. Гонтаровська Н. Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Н. Б. Гонтаровська. — Київ, 2012. — 40 с.
5. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. — Ужгород : Вид. ЗІППО, 2007. — 364 с.

У статті досліджується проблема проектування інноваційного освітнього середовища у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови. Автор аналізує поняття «інноваційне освітнє середовище» та визначає пріоритетні напрями його створення. Дискусійні технології розглядаються як засіб реалізації одного з напрямів — включення студентів до активної педагогічної комунікації.

Ключові слова: інноваційне освітнє середовище, педагогічна комунікація, дискусійні технології.

В статье исследуется проблема проектирования инновационной образовательной среды в процессе профессиональной подготовки будущих учителей иностранного языка. Автор анализирует понятие «инновационная образовательная среда» и определяет приоритетные направления ее создания. Дискуссионные технологии рассматриваются как средство реализации одного из направлений — вовлечение студентов в активную педагогическую коммуникацию.

Ключевые слова: инновационная образовательная среда, педагогическая коммуникация, дискуссионные технологии.

The problem of innovative educational surroundings projecting in the process of future foreign teachers training is inquired. The author analyses the notion of «innovative educational surroundings» and determines preferable tendencies of its formation. Discussion technologies are regarded as an implementation means of one tendency — involving students into active pedagogical communication.

Key words: innovative educational surroundings, pedagogical communication, discussion technologies.